

Den sårbara gemenskapen

Kvinnojurer under covid-19-pandemin

The vulnerable community – Women’s shelters during the Covid-19-pandemic

When the Covid-19 pandemic reached Sweden, women’s shelters mobilized quickly because they knew what a lockdown of public life could mean for women and children who are living with threats and violence in their homes. In a short time, recommendations by the authorities to work at home, maintain social distancing, and avoid travelling resulted in decreased possibilities for mobility. This made it particularly difficult for abused and controlled women to make contacts with the authorities and women’s shelters. The purpose of this article is to understand how the relationship between abused women and the community can be understood in times of pandemic. This is done by applying a theoretical model of “the immunitary life”, to understand the relation between the individual and the community. The study consists of telephone interviews conducted in the spring of 2020 with staff at five different women’s shelters. A central result in the study is that abused women, during the pandemic, are at risk of being deprived of opportunities to create the relationships with the community that women’s shelters otherwise enables.

Keywords: risk, violence, biopolitics, immunitary life, vulnerability

Alltså för många som kommer hit i vanliga fall så är ju arbetsplats och skola en trygghet och ett andrum och så, och kan man inte gå dit då kan det bli riktigt farligt.

LISA, SOM JOBBAR på en kvinnojour, poängterar i citatet ovan att det ofta är gemenskaper utanför hemmet som kan skapa en trygghet och ett andrum för de kvinnor som är utsatta för våld. Det kan vara arbetsplatsen eller skolan, men också kvinnojouren kan vara en viktig gemenskapande plats. När covid-19-pandemin nådde Sverige i februari 2020 mobiliserade landets kvinnojurer, då de tidigt anade vad en nedstängning av samhället skulle kunna innebära för dem som lever med hot och våld i sina hem. Under kort tid kom de vardagliga platserna utanför hemmet, där våldsutsatta kvinnor kan ha kontakt och skapa gemenskaper, drastiskt att minska på grund av att allt fler förväntades stanna hemma. Men i hemmet fanns nu också förövaren mer närvarande, oftast av samma anledning. De människor som kunde förväntades jobba hemifrån och det fanns samtidigt en ökad risk att bli varslad. Under pandemins första månader minskade drastiskt möjligheterna att besöka arbetsplats och skola och den relation in-

dividen hade med det gemensamma riskerade att begränsas. Samtidigt förväntades alla i samhället att ta ansvar för att minska smittspridningen genom att ha färre kontakter med omvärlden. För de kvinnor, men även barn, som riskerade att utsättas för hot och våld i hemmet ledde denna utveckling till en omöjlig situation.¹ Detta poängteras även av Anna, som också jobbar på en kvinnojour. Hon såg tidigt risken med att samhället stängde ner eftersom denna nedstängning berövade kvinnor en viktig relation till omvärlden: ”Att de som är extremt utsatta har mindre möjlighet att föra fram sin röst och ropa på hjälp allt eftersom samhället har släckt ner”.

Intervjuer med personal på ett antal kvinnojouurer under covid-19-pandemins första månader tydliggör hur dessa verksamheter brottades med att de allmänna riktlinjerna för att bekämpa pandemin riskerade att försätta kvinnan i en farligare situation i hemmet. Denna artikels syfte är att förstå och analysera hur relationen mellan den våldsutsatta kvinnan och det gemensamma kan förstås under pandemitider. Analysen görs utifrån en teoretisk modell för det gemensammans betydelse i tider av pandemi, i relation till tio telefonintervjuer med fem personer som arbetar inom lika många kvinnojouurer. Genom denna analys synliggörs hur sårbara grupper i samhället inte bara var tvungna att förhålla sig till covid-19-viruset, utan att de också utsattes för risker på grund av förändrade möjligheter att röra sig i samhället. För kvinnojourerna blev detta tydligt då de samtidigt brottades med svårigheterna att upprätthålla sin egen kärnverksamhet, att skapa en trygg gemenskap.

Våld i nära relationer och kvinnojourernas arbete

Våld i nära relationer drabbar både kvinnor och män och förekommer i hetero-, bi- och homosexuella relationer. Begreppet inkluderar även barn som bevittnar eller utsätts för våld (Socialstyrelsen 2016). Skillnader i mäns och kvinnors utsatthet för våld i nära relationer framgår bland annat av Nationella trygghetsundersökningen (NTU) från Brottsförebyggande rådet (Brå). En kartläggning baserad på denna årligen genomförda undersökning visar att utsattheten för brott i nära relationer, det vill säga hot, trakasserier, verbala kränkningar, misshandel och sexualbrott utövat av en nuvarande eller tidigare partner, är relativt jämnt fördelad mellan kvinnor och män (Gavell Frenzel 2014). Kartläggningen visar dock att kvinnor utsätts för betydligt grövre våld, vilket resulterar i att de har större behov av stödinsatser och sjukvård. Socialstyrelsens dödsfallsutredningar visar att det är fyra till fem gånger vanligare att kvinnor blir dödade av en partner eller före detta partner än att män blir det (Socialstyrelsen 2014). När utsatthet för brott i nära relationer undersöks i ett livstidsperspektiv är det fler kvinnor som rapporterar att de varit utsatta för brott i nära relationer (cirka 25 %) än män (cirka 17 %) (Gavell Frenzel 2014). En undersökning med fokus på ungas (16–24 år) utsatthet för brott i nära relationer visar att nästan var femte ung person (23 % av tjejerna

1 I artikeln, liksom vid undersökningens intervjuer, fokuseras kvinnor och barn, men även män kan vara våldsutsatta och välkomnas på en del kvinnojouurer. Mäns våldsutsatthet under covid-19-pandemin ligger dock utanför denna studies syfte.

och 14% av killarna) någon gång i livet har utsatts för kränkningar, inskränkningar i friheten, hot, trakasserier, misshandel eller sexualbrott av en nuvarande eller tidigare partner (Axell 2018). Förövaren är oftast en jämnårig av motsatt kön. Våld i nära relationer sker ofta i hemmet. Våldet tenderar att upprepas och eskalera över tid samt blir allt grövre (Socialstyrelsen 2016).

Kvinnojouurer har funnits i Sverige sedan 1970-talets slut, men kvinnojourerörelsen växte sig stark under 1980-talet genom att rikta kritik mot samhällets bristande förståelse att ge stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor och barn (Enander, Holmberg & Lindgren 2013). I dag finns över 200 kvinnojouurer i Sverige, vilka är organiserade i två större kvinnojoursorganisationer, Unizon och Riksorganisationen för kvinnojouurer och tjejjourer i Sverige (Roks). Målet för kvinnojourernas arbete är att ge stöd och skydd till våldsutsatta i nära relationer samt att förebygga och motverka förekomsten av våld i samhället. Som ideella organisationer utgör kvinnojourerna ingen homogen verksamhet. De drivs självständigt av en lokal styrelse och har egna stadgar och egen ekonomi. Antalet anställda och volontärer varierar, så även deras möjligheter att erbjuda stöd, skydd och förebyggande arbete. Kvinnojouurer har ofta en öppen verksamhet där samtal och stöd erbjuds till dem som tar kontakt direkt med verksamheten. Utöver denna öppna verksamhet erbjuder dessutom många kvinnojouurer skyddat boende där exempelvis kommuner kan placera våldsutsatta vuxna och barn. Statistik från Roks kvinno- och tjejjourer visar att de år 2017 genomförde 66 000 stödsamtal och stödåtgärder samt att 584 kvinnor och 613 barn bodde på jourernas skyddade boenden (Roks 2018). Unizons kvinno-, tjej- och ungdomsjouurer hade cirka 108 000 stödkontakter under 2018 och det bodde 1 184 kvinnor, 1 104 barn och 18 män på dessa jourers skyddade boenden (Unizon 2019). Kvinnojourernas verksamheter finansieras genom olika medel. Ofta kombineras olika typer av inkomster i form av exempelvis verksamhetsbidrag från kommunerna, dygnsavgifter från skyddade boenden samt annan finansiering i form av medlemsavgifter, gåvor och övriga bidrag (Socialstyrelsen 2020).

I Sverige har kommunerna, enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453), det yttersta ansvaret för att enskilda individer får det stöd och den hjälp som de har behov av (socialtjänstlagen 2 kap. 1 §). Socialnämnden i en kommun har till uppgift att ge stöd och hjälp till den person som utsatts för brott och dennes närstående (socialtjänstlagen 5 kap. 11 §). Vidare ska socialnämnden särskilt beakta att både kvinnor och barn som utsätts, eller har utsatts, för våld i nära relationer kan vara i behov av stöd och hjälp. Socialnämnden ansvarar för att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående får det stöd och den hjälp som de är i behov av. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) klargör att socialnämnden bör utreda våldsutsatta vuxnas behov av stöd och hjälp samt göra en bedömning av risken för fortsatt våld. Socialnämnden ska erbjuda insatser både akut och på lång sikt. När det handlar om barn som bevittnat eller utsatts för våld ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp samt bedöma barnets risk för fortsatta upplevelser och utsatthet av våld. Om utredningen av våldsutsatthet visar att det finns ett behov av skyddsplacering söker kommunerna efter ett lämpligt boende som passar de individuella omständigheterna. Forskning

har emellertid visat att det finns skillnader i det stöd som socialtjänsten i olika kommuner erbjuder, exempelvis avseende stödets omfattning (Ekström 2016). Våldsutsatta i vissa kommuner kan få samtalsstöd medan andra kommuner inte erbjuder någon behandling alls. En del kommuner placerar våldsutsatta på skyddade boenden hos kvinnojourer, kommunala eller privata aktörer medan andra placerar våldsutsatta på vandrarhem eller hänvisar personerna till vänner och bekanta (Ekström 2016).

Trots skillnader i hur kvinnojourernas och tjejjourernas verksamheter bedrivs i Sverige finns det gemensamma drag i deras dagliga arbete. Arbetet på jourerna utgår från ett gemensamt stödideal, vilket syftar till att stödsökande kvinnor ska stärkas och stödjas så att de kan frigöra sig (Helmersson 2017). Utöver individuellt samtalsstöd och hjälp med praktiska saker kan kvinnojourer arrangera gemensamma träffar för våldsutsatta individer, gruppsamtal, dagsutflykter och lägeraktiviteter. I dessa forum träffar våldsutsatta kvinnor och barn inte enbart personal utan även andra individer som också befinner sig i sammanhang där våld och hot utövats mot dem. Kvinnojourerna erbjuder därmed en rad sociala och stödjande aktiviteter under skyddade och trygga former. Dessa aktiviteter kan ses som centrala för den gemenskap jourerna önskar skapa för de utsatta kvinnorna och barnen, en gemenskap som ska skapa trygghet och andrum. Socionomen Sara Helmersson (2017) visar i sin avhandling hur kvinnojourernas stöd till våldsutsatta, med utgångspunkt i kvinnorörelsens betoning på feminism och systerskap, fått ge plats åt både offentliga och privata aktörer, som har andra perspektiv på våldsproblematiken. Kvinnojourernas nära samarbete med socialtjänsten har resulterat i en allt större administrativ börda och utmanat jourernas grundläggande ideal som lägger vikt vid självständighet och systerskap. När covid-19-pandemin nådde Sverige var det mycket av jourverksamheternas arbete, som är inriktad på att skapa gemenskap, som också visade sig vara sårbart. För att närmare förstå hur denna gemenskap påverkades kommer vi i vår analys använda oss av en teori som fokuserar på betydelsen av det gemensamma utifrån termen ”det immunitära livet” (*immunitary life*) (Brown 2019).

Det gemensamma i det immunitära livet

I det inledande citatet poängterar Lisa betydelsen av ”en trygghet och ett andrum” och uppmärksammar därigenom en av sociologins bärande tankar om samhället, nämligen den om det gemensamma goda (Tönnies 1887; Bauman 2000; Eriksson 2013; Tjora 2018). I denna tanke finns ett bärande perspektiv om att individen ska inlemmas i en gemenskap och sålunda bli en del av samhället. Detta perspektiv synliggör en dualism mellan individ och samhälle, men utgår från att individen kan växa och skapa trygghet genom att söka sig till det gemensamma. Implicit förutsätter detta perspektiv också en tanke om att det goda samhället på olika sätt kan stödja och hjälpa individen genom att skapa trygghet.

Denna på många sätt centrala tankefigur kan användas för att analysera och förstå hur kvinnojourerna mobiliserade under covid-19-pandemin. Teoretiskt kan det förstås som att jourerna upprätthåller det gemensamma dit individen som är utsatt för våld

och hot kan söka sig för att få skydd. I denna artikel används även tankefiguren i förhållande till hur jourerna förstår sig själva och sin verksamhet. När Lisa och de andra verksamhetsföreträdarna pratar om en trygghet och ett andrum sker detta utifrån en förståelse av joutren som en verksamhet som skapar gemenskap och utgår från en stark strävan att uppta individen i denna gemenskap. Som sociologen Johan Asplund (1991) poängterar påverkar sådana tankefigurer både hur vi talar och hur vi ser. Han skriver:

Vi skriver och talar, inte om en ”rå” verklighet, utan alltid om en redan på ett eller annat sätt bearbetad, formad eller gestaltad verklighet. Denna provisoriska bearbetning, formning eller gestaltning ombesörjs av tankefigurerna. Allt seende är att se någonting *som* någonting. Tankefigurerna och deras uppgift är förknippade med detta ”som”. Tankefigurernas nivå är den nivå där verkligheten är på väg att bli till språk, till text eller tal, men i förhållande till en utvecklad text eller ett utvecklat tal är tankefigurerna dock ”stumma”. De är ett sätt att se. (Asplund 1991:39)

Asplund reflekterar här över en central tankefigur kring individ och samhälle, nämligen sociologen Ferdinand Tönnies (1887) begreppspar *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*. Begreppspar diskuterats längre fram i artikeln, men kan sägas representera dikotomin mellan att å ena sidan se det gemensamma som något sammanhållet, å andra sidan se en gemenskap som bygger på förhandlingar mellan individer (Tjora 2018). Att se kvinnojourerna som ett *Gemeinschaft* bygger på att det finns ett förgivettagande om att individerna har en liknande vilja och att deras gemenskap bygger på känslor av till exempel systerskap snarare än strikta överenskommelser. Denna typ av interaktion mellan individer är en viktig utgångspunkt i analysen av covid-19-pandemin (jfr Danielsson, Liljeros, Mulinari m.fl. 2020). Inledningsvis kommer därför begreppspar utvecklas med hjälp av två olika perspektiv på gemenskap för att vi därigenom bättre ska kunna förstå jourernas agerande under de första månaderna av smittspridningen i Sverige.

Det första perspektivet kommer från sociologen Zygmunt Bauman som i sin bok *Savnet fellesskap* (2000) argumenterar för att det postmoderna samhället har löst upp många av de tidigare gemenskaperna vilket lett till att individen inte längre har lika ”trygga” gemenskaper att tillgå. I stället, menar Bauman, finns det i dag en mängd gemenskaper till vilka individen aktivt förväntas söka sig, för att inom dessa finna den trygghet och det skydd som gör det möjligt för individen att vara sig själv. Det är lätt att föreställa sig att dessa flyktiga gemenskaper blir extra sårbara och riskerar att lösas upp under en pandemi. Detta blir tydligt när våldsutsatta kvinnor antingen inte vågar söka sig till kvinnojourernas gemenskap på grund av smittorisken eller förvägras denna gemenskap på grund av att jourernas verksamhet stängs ner. I citatet av Lisa omnämns centrala gemenskaper som arbetsplats och skola, men framför allt framhäver hon kvinnojourens roll. Denna plats kan på ett sätt betraktas som ett motvärn mot ett individualistiskt *Gesellschaft* där gemenskapen uppstår genom förhandling. I stället förstås kvinnojourerna som en *Gemeinschaft* där det gemensamma skapas genom känslan av delat systerskap.

Det andra perspektivet är hämtat från sociologen Nik Brown, som vidareutvecklar begrepp från samhällsteorier om biopolitik och vår tids politisk-medicinska kultur (Foucault 2002[1984], 2013[2004]; Lemke 2011). Brown menar att gemenskapen möjligen har spelat ut sin roll för det som han benämner ”det immunitära livet” (Brown 2019; se även Martin 1994; Lundgren 2015; Brenthel & Hansson 2017; Hansson, Lenander, Loodin m.fl. 2021). Det immunitära livet var ett faktum långt innan pandemin bröt ut, men i förhållande till samhällslivet under covid-19 kan Browns begrepp kasta ljus över ett vardagsliv där individen förväntas vara medveten om virus och bakterier samt ta ett individuellt ansvar för att inte bli smittad. Detta immunitära liv under pandemin går att se som en form av biopolitisk styrning (jfr Alftberg & Hansson 2012) som individen förutsätts följa för att själv hålla sig frisk och inte föra smittan vidare. I Sverige har denna styrning tagit sig uttryck i rekommendationer om god handhygien, att hålla två meters avstånd till andra samt undvika större folksamlingar. Individen förväntas inte enbart ta detta ansvar för att själv värna sin egen hälsa, utan i lika hög grad förutsätts individen göra detta för att skydda samhället. Exempelvis ska den individ som uppvisar sjukdomssymptom sätta sig själv i hemkarantän för att undvika att viruset sprids i samhället. Vi menar att även de mellanmännsliga relationer som utmärker det immunitära livet under pandemin måste förstås som en form av *Gesellschaft*, som bygger på mer strikta överenskommelser om hur man ska umgås till vardags eller på arbetsplatsen. Detta ligger i linje med Baumans tankar om flyktiga gemenskaper, där flyktigheten förutsätter att individen tar sitt egna ansvar när den går in i och ut ur olika gemenskaper. Vi menar att ”det immunitära livet” under pandemin innebär att samhället rör sig bort från en gemenskap som bygger på *Gemeinschaft*. I stället förstärks det som Tönnies kallar *Gesellschaft*, i och med de nya överenskomna kraven på individuell isolering och skydd för den enskilde.

Den sociologiska tankefiguren kring begreppsparat *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*, som synliggör förändringar av förhållandet mellan individen och det gemensamma, kan alltså med fördel vidareutvecklas för att bättre förstå covid-19-pandemins sociala konsekvenser. Vi gör detta genom att betona att 1) dagens gemenskaper är mer flyktiga och 2) att dessa gemenskaper också präglas av att individen måste förhålla sig till en immunologisk kunskap om vilket ansvar individen har för att skydda samhället och sig själv från en samhällsfarlig sjukdom. Det är dessa två omständigheter som ser ut att göra arbetet inom kvinnojourer så mycket svårare under pandemin eftersom de försvårar jourernas mer *Gemeinschaft*-betonade arbete med de kvinnor som är utsatta för hot och våld i hemmet.

Metod och empiri

Metoden för denna undersökning är en form av ”snabbetnografi” (*rapid ethnographies*) med semi-strukturerade telefonintervjuer på 10 till 20 minuter med företrädare för kvinnojourer som genomfördes mars–juni 2020 (jfr Baines & Cunningham 2013; Isaacs 2013; Vindrola-Padros & Vindrola-Padros 2018). Intervjuerna gjordes alltså i början av covid-19-pandemin. Projektet fortsatte med fler intervjuer efter att denna

artikel skrevs, men den empiri som redovisas i denna artikel fokuserar på de första månaderna av pandemin i södra Sverige för att därigenom kunna synliggöra den omedelbara omställning som civilsamhället var tvungen att genomföra för att kunna fortsätta att bedriva det sociala arbetet (jfr Hansson 2021). Genom att kontinuerligt följa jourerna under våren 2020 har forskningsprojektet haft som mål att dokumentera utvecklingen inom dessa verksamheter samt hur de som organisationer har förhållit och anpassat sig till pandemin i relation till de individer och grupper som söker sig till jourerna. Sammanlagt har fem olika företrädare intervjuats som representerar lika många verksamheter i södra Sverige. Kvinnojourerna arbetar främst med stöd och rådgivning men några av dem erbjuder också skyddat boende. Urvalet av de fem kvinnojourerna har gjorts utifrån att de finns i södra Sverige samt för att säkerställa spridning mellan jourverksamheter i mindre och större städer samt på landsbygden.

Intervjuerna som analyseras i denna artikel har gjorts inom ramen för forskningsprojektet ”Det sociala arbetet satt under press: de sociala, kulturella och organisatoriska effekterna av covid-19 på kommuners välfärdsstrukturer samt civilsamhällets organisationer”. Vi har inom detta projekt även intervjuat personer verksamma inom andra former av socialt arbete, exempelvis inom diakoni, verksamheter som stödjer hemlösa samt kommunernas sociala arbete. Sammanlagt har 20 olika verksamhetsföreträdare intervjuats under våren 2020, kvinnojourerna inräknat. Detta större material utgör en viktig bakgrund när vi analyserat de relativt få intervjuerna med kvinnojourernas verksamhetsföreträdare, inte minst eftersom det sociala arbetet i alla verksamheter försvårades när covid-19-pandemin började. Härigenom har vi också kunnat förhålla oss till de svagheter som snabbnografiska metoder har, till exempel att det finns en risk för minskad reflexivitet när intervjuer är korta eller att empirin riskerar att vara undermålig om den består av ett fåtal intervjuer (jfr Isaacs 2013; Vindrola-Padros & Vindrola-Padros 2018). Dessa brister i metoden har vi också försökt kompensera med en av författarnas (Charlotte C. Petersson) långa erfarenhet av praktiskt arbete med och forskning om frågor som rör våld i nära relationer och kvinnojourernas arbete. Vi har vidare kunnat använda resultat och insikter från det pågående fältarbetet under främst hösten och vintern 2020 för att stämma av och kontrollera att de slutsatser vi drar i denna artikel står sig i förhållande till verksamhetsföreträdarnas resonemang vid en senare tidpunkt.

Vår målsättning med intervjuerna var att fånga en ögonblicksbild av hur verksamheterna påverkades av covid-19-pandemin. Telefonintervjuerna hade ett tydligt fokus på de förändringar som genomfördes samt hur verksamhetsföreträdarna förhöll sig till dessa förändringar och de kvinnor och barn som kontaktade dem (Novick 2008). Intervjuerna genomfördes utifrån en semi-strukturerad intervjuguide. Samma frågor ställdes till verksamhetsföreträdarna vid två tillfällen under våren 2020 med tre till fyra veckors mellanrum. Metoddesignen – att samma frågor ställdes med jämna mellanrum – var tänkt att uppmärksamma förändringsprocesser under covid-19-pandemin (Czarniawska 2019), men vi kunde inte se några sådana direkta förändringar mellan det första och det andra intervjutillfället. Snarare poängterade verksamhetsföreträdarna vid båda tillfällena de förändringar som hade skett i förhållande till verksamheten

innan pandemin. Trots detta gav den andra intervjun verksamhetsföreträdarna möjligheten att ge ett mer reflekterande svar på samma frågor som de fick vid det första intervjutillfället. Vi menar därför att de relativt korta och få intervjuerna under våren 2020 trots allt var tillräckliga för att få en bild av de förändringar som kvinnojourerna genomförde och hur verksamhetsföreträdarna upplevde dessa förändringar.

Vi vill i detta sammanhang argumentera för en samhällsvetenskap som omedelbart vågar dokumentera och undersöka det som händer under snabba samhällsförändringar. Detta är en form av fältarbete där studiedesignen måste utgå från forskarnas förkunskaper om det nya fältet och deras faktiska möjligheter att genomföra en studie. Exempelvis har forskaren ofta andra åtaganden som gör det svårt att frigöra forskningstid för nya ofinansierade projekt. Snabbetnografiska metoder möjliggör därmed forskning under sådana förhållanden samtidigt som denna metodinriktning förhåller sig till de brister och begränsningar som riskerar uppkomma när fältarbetet måste ske snabbt och under mindre optimala förhållanden (jfr Baines & Cunningham 2013; Isaacs 2013; Vindrola-Padros & Vindrola-Padros 2018).

Frågorna som ställdes under de semi-strukturerade intervjuerna utgick från olika sociologiska perspektiv på risk (jfr Satcher 1995; Washer 2004, 2010; Beck 2012[1986]); Brown 2019; Danielsson, Liljeros, Mulinari m.fl. 2020): Hur har din senaste arbetstid påverkats av händelser relaterade till covid-19-pandemin? Vilka beslut har tagits av chef, ledningsgrupp eller liknande som är relaterat till covid-19-pandemin? Har mötet med besökare påverkats av de händelser eller beslut vi pratat om? Finns det några besökare som ni upplever har tappats bort i verksamheten? Frågorna resulterade i kortare svar från samtliga verksamhetsföreträdare. En viktig anledning till att hålla intervjuerna korta, främst genom att ställa få frågor, har varit att vi velat minska forskningens störning av det faktiska sociala arbetet.² Samtidigt som intervjuerna är tidsmässigt korta så har vi med tydliga och riktade frågor ändå lyckats fånga de händelser och förändringar som funnits inom verksamheterna i relation till pandemin samt verksamhetsföreträdarnas upplevelser av dessa förändringar. Det har inte funnits något tillfälle där intervjupersonen inte fått prata till punkt eller själv avslutat samtalet i förtid. Snarare har intervjuerna avslutats när vi forskare upplevt att det inte finns mer att prata om som berör forskningsfrågorna.

Analysen av intervjuerna skedde genom att transkriberingarna lästes igenom flera gånger av författarna för att leta efter gemensamma och återkommande teman (Braun & Clarke 2006). Till vår hjälp har ett antal teoretiska modeller använts för att ytterligare synliggöra centrala teman i intervjuerna som kräver en mer abstrakt blick, utifrån de teorier vi presenterade ovan under rubriken ”Det gemensamma i det immunitära livet”. Ett antal teman har hittats och av dessa har tre sammanhållande teman valts ut som kan svara på undersökningens syfte. Vi redovisar empirin tematiskt.

Samtliga verksamhetsföreträdare i citaten är anonymiserade.

² Vi har begärt ett rådgivande yttrande från Etikprövningsmyndigheten (Dnr 2020-01533). Forskningsprojektet är finansierat av Malmö universitet.

När smittan kommer nära

Kvinnojourerna upprätthåller en form av gemenskap dit den som är utsatt för hot och våld kan söka sig för att få stöd och skydd. Jourerna är dock inte enbart en gemenskap som skyddar, de bidrar även till mobilisering genom att låta individen få kraft att förändra sin situation (Arnsvik 2013). Som vi kommer se i artikeln finns denna gemenskap mellan kvinnan och verksamhetsföreträdarna men också mellan de kvinnor som söker sig till jourerna och deras barn. Det är genom gemenskapen på jouterna som individen kan skapa en ny medvetenhet om sin situation och på sikt ett annat agerande. Det kan handla om att lämna det hem där förövaren finns och på så sätt bryta en negativ utveckling. Det är en mobilisering som många gånger inte finns inom samhällets övriga välfärdssystem; jourerna kan därför betraktas som det sista skyddsnätet.

Denna form av gemenskap riskerar att sättas ur spel av en pandemi, vilket FN-organet UN Women har uppmärksammat genom att peka på att karantän, hemarbete och social distansering kan leda till att våldsutsatta kvinnor och barn isoleras i hemmen tillsammans med sina förövare – något organisationen benämner som en ”skuggpandemi” (UN Women 2020). Isoleringen gör det svårare för personer som utsätts för våld att nå människor och få del av resurser som skulle kunna hjälpa dem. Även annan forskning har rapporterat om en liknande oro för våldsutsatta kvinnor och barn. Hemmet beskrivs i dessa studier som en plats där det finns risk att utsättas för våld, snarare än en trygg plats som ger skydd under pandemin (Bradbury-Jones & Isham 2020; Haq, Raza & Mahmood 2020; Krishnadas & Taha 2020).

När kvinnojourerna hotas av en pandemi blir de extra sårbara och det blir för verksamhetsföreträdarna viktigt att hitta strategier för att upprätthålla gemenskapen. Med utgångspunkt i en flyktig gemenskap, för att använda den tidigare introducerade termen från Bauman (2000), kan också jourernas agerande förstås i relation till hur virusets spridning under februari 2020 kom att sätta igång olika aktiviteter. Anna är en av dem som redan i mars blickar tillbaka på hur hon några veckor tidigare tänkte och agerade. Hon säger:

Jag tror man tog det med en nypa salt först och inte förstod hur allvarligt det skulle bli, om jag uttrycker det så. Så jag tänker från början så gjorde vi inte så mycket åtgärder, men sen rätt så snart det tog ju bara nån vecka, eller en vecka till och med kanske bara, innan man verkligen förstod liksom hur vi var tvungna att göra på ett annorlunda sätt.

När vi i Sverige under januari och februari mest fick information om viruset via till exempel morgontidningen eller tevenyheter kunde det fortfarande kännas avlägset och långt borta. Men precis som Anna poängterar gick det fort och bara ”nån vecka” senare var det på allvar. På många sätt upplevdes denna nya infektionssjukdom som mer och mer hotfull ju närmare den kom (Washer 2010). Detta allvar satte igång en process på den kvinnojour där Anna jobbar och de anställda började fokusera på hur

de skulle hantera den nya situationen. Smittan hade kommit nära och hotade nu den gemenskap verksamheten byggde på.

Eva, som jobbar på en annan kvinnojour, kommer ihåg att det var i slutet av februari som arbetet plötsligt satte igång:

Då insåg vi att ”nämen, nu håller det ju faktiskt på att bli någonting lite större” och vi bestämde bland annat att vi försöker begränsa fysiska möten på kontoret, vi ser till att ta fram handsprit så att det var tillgängligt, det är såhär enkla åtgärder men som ändå gjorde skillnad.

På arbetsplatsen tog de verksamma på detta sätt ansvar för det gemensamma genom att på enkla sätt skapa ett skydd mot att viruset skulle spridas. Begränsningar av de fysiska mötena och handspriten blev på många jourer konkreta sätt att handla som under kort tid var möjliga att genomföra. Det nya smittsamma viruset uppfattades på detta sätt som en risk som inte bara hotade verksamheten, utan som också kunde kontrolleras (jfr Beck 2012). Men som vi ska se var det en kontroll som kom med en kostnad.

Samtidigt som det var centralt att kontrollera risken för smitta för att kunna upprätthålla arbetet på jouten, uppfattades en del av de åtgärder som jourerna genomförde som ett hot mot den gemenskap verksamhetspersonalen försökte upprätthålla mellan sig själv och de stödsökande kvinnor som kom till jouten. Att skydda verksamhetspersonalen från viruset innebar många gånger att också skapa en distans till de stödsökande och de som var skyddsplacerade i jourernas skyddshem. Detta var en distans som kunde uppfattas som en negativ påverkan på den gemenskap personalen önskade upprätthålla. För Lisa blev denna problematik tydlig när jouten bestämde sig för att en av toaletterna på verksamheten enbart fick användas av personalen. Hon säger: ”vår uppfattning här är att vi har inte ett vi-och-dom-tänkande och att sätta upp en skylt ’personal’ på en toalett som är för oss som jobbar här kändes bara så fel”. Även om skylten ”Personal” sattes upp för att minska risken att personalen blev smittad, vilket skulle innebära att de inte kunde genomföra sitt viktiga arbete, upplevdes denna skylt signalera att det inte fanns *en* gemenskap utan två, nämligen den mellan personalen och de som sökte hjälp hos jouten. Detta är en uppdelning som är vanlig i många andra sammanhang där socialt arbete utförs, men tydliggör då vem som har makten att kategorisera den sökande som klient och vem som därmed är den som söker hjälp (jfr Billquist 1999). Som vi inledningsvis nämnde i denna artikel strävar jourerna tvärtom efter att komma bort från denna uppdelning och snarare bygga sitt arbete på systerskap.

Samtidigt som en stor del av jourernas arbete handlar om att skapa gemenskap mellan de som arbetar där och de kvinnor och barn som söker stöd och skydd, kom alltså denna gemenskap att bli ett problem när verksamhetspersonalen blev tvungna att förhålla sig till smittspridningen. En del verksamhetsförändringar var av enklare slag, såsom användningen av handsprit, men det fanns också åtgärder som ställde verksamheten på ända och påverkade relationen mellan verksamhetsföreträdare och de kvinnor som sökte sig till verksamheten. När individen plötsligt blev tvungen att mer aktivt förhålla sig till en immunologisk kunskap om hur viruset skulle kontrolleras,

upplevdes också att dualiteten mellan individ och gemenskap förstärktes – det som tidigare var ett *Gemeinschaft* började alltmer likna ett *Gesellschaft*. Ett sätt att förstå denna nya situation är att tydliggöra vilka risker jourerna nu var tvungna att förhålla sig till eftersom det inte enbart handlade om viruset som en risk.

De många riskerna i vardagen

Covid-19-pandemin skapade på många sätt ett stort hot mot kvinnojourernas kärnverksamhet – att skapa gemenskaper för de kvinnor och barn som sökte sig till dem. För att skydda sin verksamhet och inte själv bli smittad var det centralt att följa de riktlinjer som kom från Folkhälsomyndigheten under våren, men det gjorde det samtidigt svårt att upprätthålla verksamheten med att skapa platser där kvinnor och barn kunde träffas och umgås eller få ett skyddat boende. Under våren gällde detta främst verksamheten i de egna lokaler som kvinnojourerna förfogade över, men även andra aktiviteter längre fram i tiden kom att påverkas. Redan under våren bestämde till exempel jourerna att ställa in ett sommarläger som skulle ha arrangerats för kvinnor och barn för att skapa tillfällen för samvaro. När vi intervjuade verksamhetsföreträdarna var det därför centralt att fråga vilka individer eller grupper de befارade att de riskerade förlora kontakten med när kvinnorna inte ringde in och jourerna inte kunde planera för gemenskapsaktiviteter.

Även andra studier har uppmärksammat att det finns en oro för och en risk att individer ska tappas bort när verksamheter inom det sociala arbetet inte är tillgängliga på samma sätt som innan covid-19-pandemin. I en studie om skyddade boenden i Norge under pandemin rapporterar till exempel personal om oro över en nedgång i antalet kontaktsökande och placeringar på de skyddade boendena (Øverlien 2020). Studien visar att personalen är särskilt oroad för de barn som befinner sig i sitt hem tillsammans med våldsutövande vuxna men också för barn som befinner sig på skyddade boenden och som på grund av pandemin inte får det stöd som de är i behov av. Liknande känslor av oro finner vi i de intervjuer som vi genomförde under våren 2020.

Vid den andra intervjun med Ulrika poängterade hon till exempel att det fanns ökade risker då den förändrade hemsituationen kunde resultera i mer hot och våld för kvinnor och barn. På frågan om vilka grupper hon befارade att verksamheterna riskerade att tappa bort svarade hon: ”Vi har noterat att det är ett antal samtal som faktiskt eller personer som har tagit kontakt med oss just med anledning av att deras hemsituation har förändrats av covid-19”. Också Anna såg denna utveckling, men menade att det fanns en annan grupp som nu hörde av sig, nämligen de unga vuxna. Hon säger i intervjun: ”Vi har haft en dramatisk ökning på telefonsamtal från unga vuxna som har hört av sig, men vi har inte haft det ännu bland jag tänker relationsproblematiken, om man säger så.” Den relationsproblematik som kan uppstå mellan vuxna är också något som Lisa lyfter fram i en av våra intervjuer med henne:

Sen har vi ju den gruppen där förövaren är kanske i en hård situation med att den också blir arbetslös, arbetslös bygger på frustration, den tar ut frustrationen på offret, den tar kanske ut frustrationen ännu mer på sina barn. Vi har samtal ifrån barn och unga som känner att de inte klarar av situationen till den grad att de har börjat fundera på att ta sitt liv. Och såklart att det blir ju bråk när man isoleras och är hemma i större utsträckning.

När vi ställde en liknande fråga till Eva om vilka grupper som jourerna riskerade att tappa bort under covid-19-pandemin valde hon att nyansera frågan och poängterade: ”Vi ser det inte som att vi tappar bort grupper, utan vi ser det snarare som att ja, det här är oroväckande, men att vi står redo när ökningen kommer, och att vi snarare förbereder oss på att det är lite lugnet före stormen”. För att gå tillbaka till Asplunds (1991) tankefigur handlade det möjligen om att jourerna förstod det som att offret nu hade berövats sin rätt till den trygghetsskapande gemenskapen – till en *Gemeinschaft* – men att jourerna fanns kvar och var öppna att ta emot. Den nya risken som hade uppstått var alltså att hemmet hade blivit mer isolerat.

Så samtidigt som jourerna nu var tvungna att förhålla sig till risken för smitta, uppkom också en risk som handlade om att kvinnor och barn blev isolerade med förövaren. Hur denna senare risk ska definieras är centralt för att förstå på vilka sätt relationen mellan individ och gemenskap var satt under press. Det är en risk som kan sägas handla om att kvinnor och barn hamnar i ett utanförskap och saknar tillhörighet till en gemenskap, men det är också en risk som jourerna tvingas att förhålla sig till. Med sociologen Becks (2012) terminologi kan detta förhållningsätt betraktas som en riskbedömning, vilket är precis det Eva gör när hon definierar risken till relationen i hemmet snarare än till relationen mellan kvinnan och jousen. Detta knyter an till en central tanke om att gemenskapen – genom att såsom en *Gemeinschaft* skapa samhörighet – gör det möjligt för individen att påverka sin egen situation (jfr Eriksson 2013). Lisa formulerade denna risk mycket tydligt:

Det som jag kan säga spontant är ju att vi är jätterädda att det är fler som är mer isolerade och har ännu svårare att ta kontakt än vad man har normalt sett, för många som ringer eller söker hjälp gör ju det där man kan prata och då kan det vara på sitt arbete och får man inte gå hemifrån då har man kanske ingenstans nån möjlighet att ta kontakt.

Att prata om risk handlar därför inte bara om att prata om de risker som viruset förde med sig under pandemin, utan pandemin skapade också en större risk för de kvinnor och barn som fanns i hem där det förekom hot och våld. Detta är en risk som tidigare i artikeln tydliggjordes genom FN:s term ”skuggpandemi” (UN Women 2020). I våra intervjuer framkom det att detta är en risk som också handlade om att förlora tillgången till den gemenskap som jourerna erbjöd.

Att tänka utifrån en tankefigur

Samtidigt som många av förändringarna på kvinnojourerna handlade om konkreta och synbara åtgärder för att hantera pandemin, var det mer oklart för verksamhetsföreträdarna hur andra delar av verksamheten påverkades. Detta gällde framför allt den egna kärnverksamheten utifrån vad personalen sedan tidigare kände till om våld och hot i nära relationer, nämligen att hot och våld ökar under perioder då både offer och förövare spenderar mycket tid tillsammans i det gemensamma hemmet. Företrädarna var oroliga för att covid-19-pandemin skulle skapa en sådan situation i och med att kvinnor och barn tvingades att vara mer i hemmet.

De flesta verksamhetsföreträdarna på jourerna återkommer till ett likartat perspektiv när de talar om denna situation. Lisa ger följande svar på vår fråga om hur hon tror att pandemin kommer att påverka hot och våld i nära relationer: ”Vi förväntar oss en ökning av antalet våldsutsatta personer”. På vår fråga om *varför* detta var fallet svarar hon: ”Ja, man vet det ifrån att människor far väldigt, väldigt illa av att vara isolerade tillsammans med någon som kan gå helt överstyr.” Lisa utgår här från vad hon och hennes kollegor ser i sin statistik över när telefonsamtalen till kvinnojouren ökar. Vid tillfällen när parterna är mycket hemma tillsammans, till exempel under julleddigheterna, minskar också kontakten eftersom offret då är hemma med den kontrollerande förövaren. Efter ledigheterna ökar sen kontakten med jourerna på nytt eftersom det är då personerna går tillbaka till arbete och därmed har lättare för att kontakta kvinnojourerna.

Säsongsbetonade variationer i våldsutsatta personers stödsökande bekräftas av internationell forskning men orsakerna till detta kan variera beroende på kontext och kulturellt sammanhang (Oths & Robertson 2007; Koutaniemi & Einiö 2019). Forskning har till exempel visat att våld i nära relationer kan öka under olika former av samhällskriser. Ebolaepidemin visade exempelvis att flera former av våld mot kvinnor och barn förvärrades under denna krissituation, inklusive människohandel, barnäktenskap och fysiskt och sexuellt våld (O’Brien & Tolosa 2016; UN 2016). Sedan utbrottet av covid-19-pandemin har FN rapporterat om ökat våld mot kvinnor och barn i ett globalt perspektiv och pekat på att ökade spänningar i hemmet kan vara ett resultat av att hälsa, trygghet och ekonomi äventyras (UN Women 2020). I Sverige visar en rapport att tidigare rådande omständigheter av social utsatthet, såsom missbruk, våld och dålig ekonomi, har förstärkts sedan pandemin startade (Länsstyrelsen i Hallands län 2020).

Det är därför möjligt att betrakta Lisas uttalande som att hon kom att se, vad Asplund beskriver som, ”någonting *som* någonting” (Asplund 1991:39; jfr Hacking 2004). Det var helt enkelt en tankefigur där hennes verklighet omvandlades till ett språk om vad som höll på att hända i de hem där offret och förövaren nu befann sig. Hur det verkligen var kunde Lisa under våren inte säga någonting om, men med hjälp av tankefiguren var det möjligt att närmare se att det här fanns en mycket negativ utveckling där offret *berövades* sina möjligheter att söka sig till och bli en del av det skyddande gemensamma. Som Lisa också poängterar blev kvinnor och

barn ”isolerade tillsammans med någon”, där ordet isolering kan förstås som en tankefigur om hur kvinnan och barnet blir avskilda och avstängda från samhället. Därmed minskar de möjliga kontaktytorna drastiskt där individen har möjlighet att slå larm till omvärlden.

Men tankefiguren om individens avskiljande från det gemensamma rymmer mer. Hemmet ser ut att omvandlas. Asplunds diskussion om tankefigurer utgår, som vi tidigare skrivit, från Tönnies (1887) begreppspar *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*. Hur relationen mellan dessa begreppspar ser ut och kan förstås är relevant att tydliggöra när man diskuterar sociala förhållanden under covid-19-pandemin (jfr Asplund 1991). Det är inte ett begreppspar som likt ursprungsanvändningen fokuserar på en moderniseringsprocess i samhället, utan snarare en tankefigur som vi i forskningen kan använda för att studera gemenskapens betydelse inom kvinnojourerna. På detta sätt kan *Gemeinschaft* teoretiskt översättas till en form av gemenskap som bygger på ömsesidighet och hur individen kan betraktas som en central del av ett kollektiv. Detta är något annat än *Gesellschaft* som snarare beskriver ett samhälle där det individuella går före och där ömsesidigheten byts ut av överenskommelser. Vi kan alltså tolka Lisas beskrivning av hemmet som isolerat som en framställning av verkligheten där kvinnan och barnet blir utelämnade till sitt eget öde i ett mycket individuellt och ödsligt *Gesellschaft*. Offret blir ensamt med sin förövare och både kvinnan och mannen får svårt att ta sig ur denna situation. Som en motsats framträder i stället en mer ideal föreställning i vår analys där kvinnojouren är ett *Gemeinschaft* som inte utelämnar individen till sig själv utan snarare inlämnar denna i en skyddande och inkluderande gemenskap.

Det är i relation till denna diskussion som det blir problematiskt att prata om ansvar på det sätt som till exempel Folkhälsomyndigheten kom att göra under våren 2020, utifrån den bärande tanken att det är i hemmet som skyddet mot riskerna för virus återfinns under covid-19-pandemin. Det är genom att vara hemma som individen, tillsammans med övriga familjen, ska ta ett individuellt ansvar och undvika att bli smittad. Det är också denna plats den smittade individen ska söka sig till för att avlägsna sig från samhället och inte sprida smittan vidare. Men detta skyddande hem är inte en skyddande gemenskap för alla. Tankefiguren fungerar nämligen på det sätt att den kan synliggöra hur dualismen förändras i relation till den aspekt av ”det immunitära livet” som studeras (jfr Asplund 1991; Brown 2019). Detta är något som Lisa återkommer till när hon poängterar att inte alla upplever hemmet och familjen som något skyddande gemensamt: ”det är liksom isoleringen, det är påfrestande att vara hemma, barnen är hemma, det är mer konflikt, alltså man är mer upptagen av den rädslan än rädslan för virus”. Isoleringen skapar helt enkelt inte en god gemenskap, utan riskerar i stället att skapa konflikt och rädsla för hot och våld. Lisa poängterar att den rädsla för virus som för andra familjer kan skapa en förstärkt gemenskap i hemmet, blir för de familjer där hot och våld finns i den nära relationen, den motsatta. Hemmet blir inte den plats där rädslan för virus kan hanteras, utan det är snarare hemmet i sig som skapar en rädsla.

Det blir i denna tankefigur som jourerna får en betydelse, de blir den *Gemeinschaft* som offret kan söka sig till för att få skydd. Här tänker Lisa inte enbart på jourens

verksamhet, utan även på centrala kontaktytor som skola, arbetsplats, vårdcentral och så vidare. Detta är något som Anna poängterar när hon menar att kontaktytorna minskar under pandemin: ”Att de som är extremt utsatta har mindre möjlighet att föra fram sin röst och ropa på hjälp allteftersom samhället har släckt ner.” Hon tydliggör: ”Eftersom man inte kan nå sjukvården på samma sätt, eftersom man inte kan prata med kurator eller socialtjänst på samma sätt som tidigare så minskar det ju möjligheten att ropa på hjälp”. Snarare blir det vad Bauman (2000) möjligen skulle klassificera som en flyktig gemenskap, en kontaktyta som under pandemin visar sig inte vara beständig och som inte finns där för de som söker ett skydd. I stället blir det kvinnojourerna som blir det skyddsnet som kan fånga upp de kvinnor som vågar ta sig ut från hemmet för att söka hjälp och skydd.

Utifrån detta resonemang är det inte så konstigt att föreställa sig vikten av att kvinnojourerna gör allt för att skapa en känsla av *Gemeinschaft*, där den som söker skydd ska känna sig som en i gemenskapen. En toalett som signalerar egenintresse kan lätt upplevas av verksamhetsföreträdarna som att den kan få denna form av gemenskap att krackelera. Tankefiguren kan helt enkelt hjälpa oss att förstå på vilka sätt jourerna agerar när de exponeras för den nya smittan. Det är ett sätt att förstå på vilka sätt jourerna förhåller sig till de kvinnor och barn som hamnar utanför gemenskapen, men som verksamhetsföreträdarna anser är en del av deras gemenskap.

Avslutning

Vad som blir tydligt i intervjuerna med verksamhetsföreträdarna på kvinnojourerna är att covid-19-pandemin drabbar grupper i samhället på väldigt olika sätt. Kanske Anna tydliggör detta tydligast när hon i intervjun säger: ”Rent generellt så tänker jag att de som redan var sårbara innan de blir ännu mer sårbara nu liksom, att det är där ofta det slår hårdast, *no pun intended*”. I denna artikel har fokus för analysen varit att denna sårbarhet måste förstås som att kvinnan och barnet i första hand blir berövad möjligheterna att skapa en relation med den form av gemenskap som jourerna erbjuder. Genom att viruset så starkt påverkar hur samhället förväntar sig att vi ska agera som individer – för att skydda samhället från farlig smitta – påverkar det samtidigt de sårbara grupper som är i stort behov av just samhället som ett skydd. Detta är en paradox som måste förstås i relation till ”det immunitära livet” och att samhället har en stark politisk-medicinsk kultur som på olika sätt reglerar hur vi ska agera i relation till både virus och bakterier (jfr Brown 2019; Hansson, Lenander, Loodin m.fl. 2021).

Här kan Tönnies (1887) begreppspar *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* tydliggöra och utveckla teoribildningen kring ”det immunitära livet”. Medan individens agerande i relation till covid-19-pandemin i mångt och mycket bygger på att individen tar ett ansvar och skapar överenskommelser som liknar de som kan beskrivas som ett *Gesellschaft*, ser snarare systerskapet i kvinnojourerna ut att uttrycka en form av *Gemeinschaft*. Den politisk-medicinska kultur som Brown (2019) beskriver – och som i hög grad fokuserar på det enskilda ansvar och de individuella förhandlingar som individen gör i ett *Gesellschaft* (jfr Alftberg & Hansson 2012) – blir på ett sätt svåra att förhålla sig till

i en verksamhet som snarare arbetar utifrån att skapa en gemenskap som bygger på en känsla av förgivettagande. Utifrån Asplunds (1991) tankefigur skulle vi kunna säga att när gemenskapen som en form av *Gesellschaft* tränger sig på verksamheter som bygger sin gemenskap på *Gemeinschaft* skapas nya situationer i ”det immunitära livet” som inte nödvändigtvis handlar om att skydda sig mot smittsamma virus. Snarare kan det finnas andra risker som döljer sig i det som i artikeln beskrivs som en ”skuggpandemi” (UN Women 2020).

Det individuella handlandet i relation till ”det immunitära livet” blir på inga sätt oproblematiskt, utan det uppkommer snarare en mängd olika risker som inte enbart kan relateras till det smittsamma viruset. Med fokus på kvinnojourerna har vi velat synliggöra hur kvinnor och barn som lever under stora risker för hot och våld drabbas extra hårt dels när jourerna förändrar sin verksamhet, dels när offret och förövaren spenderar mer tid tillsammans i hemmet. Det är inte en risk att förhålla sig till sammanhanget utan en mängd olika risker. Vad som är centralt i denna artikel är att det är främst de risker som kan relateras till jourernas arbete med att skapa gemenskaper som under pandemin utsätts för stor påfrestning. En viktig poäng att göra utifrån detta resonemang är att betrakta gemenskapen som jourerna arbetar med som en sårbar gemenskap.

Referenser

- Alftberg, Å. & K. Hansson (2012) ”Introduction. Self-care translated into practice”, *Culture Unbound. Journal of Current Cultural Research* 4 (3):415–424. <https://doi.org/10.3384/cu.2000.1525.124415>
- Arnsvik, A. (2013) ”Vikten av mötesplatser för socialt utsatta”, 257–273 i L. Eriksson, G. Nilsson & L.A. Svensson (red.) *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos.
- Asplund, J. (1991) *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Korpen.
- Axell, S. (2018) *Brott i nära relationer bland unga*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Baines, D. & I. Cunningham (2013) ”Using comparative perspective rapid ethnography in international case studies. Strengths and challenges”, *Qualitative Social Work* 12 (1):73–88. <https://doi.org/10.1177/1473325011419053>
- Bauman, Z. (2000) *Savnet fellesskap*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Beck, U. (2012[1986]) *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- Billquist, L. (1999) *Rummet, mötet och ritualerna. En studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Bradbury-Jones, C. & L. Isham (2020) ”The pandemic paradox. The consequences of COVID-19 on domestic violence”, *Journal of Clinical Nursing* 29 (13–14):2047–2049. <https://doi.org/10.1111/jocn.15296>
- Braun V. & V. Clarke (2006) ”Using thematic analysis in psychology”, *Qual res psychol* 3 (2):77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

- Brenthel, A. & K. Hansson (2017) "The post-antibiotic era. Cultural and social perspectives on globally increasing antibiotic resistance", *Working papers in medical Humanities* 3 (1):1–41.
- Brown, N. (2019) *Immunitary life. A Biopolitics of immunity*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-55247-1>
- Czarniawska, B. (2019) "Local translations of operational risk", 26–39 i R. Gephart, C. Miller & K. Svedberg Helgesson (red.). *The Routledge companion to risk, crisis and emergency management*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315458175>
- Danielsson, E., F. Liljeros, S. Mulinari & L. Soneryd (2020) "Sociologiska perspektiv på coronakrisen. Fyra sociologer om samhällets reaktion på covid-19", *Sociologisk Forskning* 57 (1):67–76. <https://doi.org/10.37062/sf.57.21539>
- Ekström, V. (2016) *Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Linköping: Linköpings universitet.
- Enander, V., C. Holmberg & A. Lindgren (2013) *Att följa med samtiden. Kvinnojour-rörelse i förändring*. Stockholm: Atlas.
- Eriksson, L. (2013) "Inledning", 11–20 i L. Eriksson, G. Nilsson & L.A. Svensson (red.) *Gemenskaper. Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (2002 [1984]) *Sexualitetens historia*, band tre. *Omsorgen om sig*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (2013[2004]) *Biopolitikens födelse. Collège de France 1978–1979*. Hägersten: Tankekraft.
- Gavell Frenzel, A. (2014) *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Hacking, I. (2004) *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.
- Hansson, K. (2021) "'Inställt tillsvidare'. Diakonernas arbete att hitta nya vägar ut under covid-19-pandemin", *Socialmedicinsk tidskrift* 98 (1):83–91.
- Hansson, K., C. Lenander, H. Loodin & F. Brounéus (red.) (2021) *Efter antibiotika. Om smitta i en ny tid*. Stockholm: Fri Tanke Förlag.
- Haq, W., S.H. Raza, & T. Mahmood (2020) "The Pandemic paradox. Domestic violence and happiness of women", *PeerJ* 8: e10472. <https://doi.org/10.7717/peerj.10472>
- Helmerson, S. (2017) *Mellan systemskap och behandling. Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. Lund: Lunds universitet.
- Isaacs, E. (2013) "The value of rapid ethnography", 92–107 i B. Jordan (red.) *Advancing ethnography in corporate environments. Challenges and emerging opportunities*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Koutaniemi, E.M. & E. Einiö (2019) "Seasonal variation in seeking help for domestic violence based on Google search data and Finnish police calls in 2017", *Scandinavian journal of public health*. Nätpublicering. <https://doi.org/10.1177/1403494819834098>
- Krishnadas, J. & S.H. Taha (2020) "Domestic violence through the window of the COVID-19 lockdown. A public crisis embodied/exposed in the private/domestic sphere", *Journal of global faultlines* 7 (1):46–58. <https://doi.org/10.13169/jglob-faul.7.1.0046>

- Lemke, T. (2011) *Biopolitics. An advanced introduction*. New York: New York University Press.
- Lundgren, B. (2015) "The common cold, influenza, and immunity in post-pandemic times. Lay representations of self and other among older people in Sweden", *Health, culture and society* 8 (2):46–59. <https://doi.org/10.5195/hcs.2015.200>
- Länsstyrelsen i Hallands län (2020) "Rapportering 2 avseende uppdrag 'Lägesbilder och åtgärder i kommunerna för att förebygga social problematik och utsatthet med anledning av covid-19'", <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.5df150191754f287d9152d9/1603882195894/Rapport%20%20L%C3%A4gesbilder%20social%20problematik%20och%20utsatthet.pdf> (hämtningsdatum 29 december 2020).
- Martin, E. (1994) *Flexible bodies. Tracking immunity in American culture from the days of polio to the age of AIDS*. Boston: Beacon Press.
- Novick, G. (2008) "Is there a bias against telephone interviews in qualitative research?", *Research in Nursing & Health* 31 (4):391–398. <https://doi.org/10.1002/nur.20259>
- O'Brien, M. & Tolosa, M.X. (2016) "The effect of the 2014 West Africa Ebola virus disease epidemic on multi-level violence against women", *International Journal of Human Rights in Healthcare* 9 (3):151–160. <https://doi.org/10.1108/IJHRH-09-2015-0027>
- Oths K.S. & T. Robertson (2007) "Give me shelter. Temporal patterns of women fleeing domestic abuse", *Human Organization* 66 (3):249–260. <https://doi.org/10.17730/humo.66.3.eh63829q28348m0q>
- Roks (2018) "Roks statistik 2017", <https://www.roks.se/sites/default/files/2018-04/Roks%20statistik%202017.pdf> (hämtningsdatum 26 december 2020).
- Satcher, D. (1995) "Emerging infections. Getting ahead of the curve", *Emerging Infectious Diseases* 1 (1):1–6. <https://doi.org/10.3201/eid0101.950101>
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Socialstyrelsen (2014) *Dödsfallsutredningar 2012–2013. Socialstyrelsens utredningar av vuxna och barn som avlidit med anledning av brott*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2016) *Våld. Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2020) *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOSFS 2014:4. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Tjora, A. (2018) *Hva er fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tönnies, F. (1887) *Gemeinschaft und Gesellschaft. Abhandlung des communismus und des socialismus als empirischer culturformen*. Leipzig: Fues.
- UN (2016) "Protecting humanity from future health crises. Report of the high level panel on the global response to health crises." General Assembly, seventieth session, agenda Item 125. Global health and foreign policy.
- UN Women (2020) "COVID-19 and ending violence against women and girls," <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/>

- publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&cvs=5006 (hämtningsdatum 28 december 2020).
- Unizon (2019) ”Unizons verksamhetsberättelse 2018”, https://unizon.se/sites/default/files/media/unizons_verksamhetsberattelse_2018.pdf (hämtningsdatum 26 december 2020).
- Vindrola-Padros, C. & Vindrola-Padros, B. (2018) ”Quick and dirty? A systematic review of the use of rapid ethnographies in healthcare organisation and delivery”, *BMJ Quality & Safety* 27 (4):321–330. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjqs-2017-007226>
- Washer, P. (2004) ”Representations of SARS in the UK newspapers”, *Social Science & Medicine* 59 (12):2561–2571. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.03.038>
- Washer, P. (2010) *Emerging infectious diseases and society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230277182>
- Øverlien, C. (2020) ”The COVID-19 Pandemic and its impact on children in domestic violence refuges”, *Child Abuse Review* 29 (4):379–386. <https://doi.org/10.1002/car.2650>

Författarpresentation

Kristofer Hansson är lektor i socialt arbete vid Institutionen för socialt arbete, Malmö universitet. Han är docent i etnologi och genomförde sina doktorandstudier vid Vårdalinstitutet – The Swedish Institute for Health Sciences. Hans forskningsintressen finns inom fältet medicinsk humaniora och kritiska funktionshinderstudier med ett teoretiskt fokus på biopolitik. Han är forskningsledare för forskningsprojektet ”Det yttersta skydds nätet i tider av pandemi – Kvinnojourer satt under press”, som finansieras av Malmö universitet.

Charlotte C. Petersson är lektor i socialt arbete vid Institutionen för socialt arbete, Malmö universitet. Hon är fil. dr i socialantropologi och forskar om könsrelaterat våld och sexuella övergrepp. Hennes forskningsintresse rör våld mot personer med funktionsnedsättning samt global sexuell och reproduktiv hälsa.

Kontaktuppgifter

Kristofer Hansson
Institutionen för socialt arbete
Malmö universitet, 205 06 Malmö
kristofer.hansson@mau.se